

Юзеф Сталя,
ксьондз, професор, доктор
габілітований, Папський
університет імені Яна Павла II
у Кракові, Польща

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті на основі аналізу сучасної ситуації в Польщі показано різний зміст патріотизму, національно-патріотичних цінностей в контексті інтеграції в Європейський Союз. У цьому процесі важливою є спільна робота батьків, вихователів, вчителів, які формують у молоді основні національні цінності через повагу до народної спадщини, історії, культури і віри. Автор ставить запитання щодо перетворення Європи в одну мегадержаву, і відмови окремих європейських країн від власної ідентичності.

Ключові слова: патріотизм, національні цінності, європейська інтеграція.

Вступ Польщі до Європейського союзу створює нову ситуацію і нові виклики щодо виховання нових національно-патріотичних цінностей. Сьогодні сучасні засоби масової інформації сприяють більше поширенню ідеалу «громадянина світу», а не патріота. Але всупереч цьому варто відзначити, що виховання патріотизму є актуальним в усі часи і в усіх культурах, оскільки воно впливає на людину та її потреби і зв'язки. Людина є соціальною істотою, отже, її існування і розвиток залежить від включення в конкретні спільноти і громадські структури, з яких найбільш важливим є сім'я і народ. Сама сім'я, однак, не задовольняє усіх життєвих потреб і прагнень, тому існує необхідність в інших спільнотах: шкільних, регіональних, однолітках. Людина потребує розвитку відносин, яка поєднують його з народом і батьківщиною [3, с. 409].

Виховною необхідністю стає створення духу спільноти, в основі якого знаходяться вже згадані людська гідність, правда, свобода і відповідальність. Таким чином, будівництво «Батьківщини родин» передбачає найперше, повагу до своєї

нації, батьківщини і культури. Тому, в цій статті будуть представлені проблеми патріотичного виховання в контексті європейської інтеграції. По-перше, буде з'ясовано саме поняття патріотизму і патріотичного виховання та виховання національних та патріотичних цінностей з точки зору освітньої і церковної. І в останній частині вони будуть показані взаємозв'язки між процесами європейської інтеграції та глобалізації і формування патріотичної основи.

Патріотичне виховання – вступні питання.

Патріотизм іноді розуміється по-різному, наприклад. W. Koraliński шукає джерело визначення «патріотизму» в грецькому терміні «patriotes», який означає «співвітчизник», «земляк» [7, с. 385]. Особливістю такого розуміння польського «патріотизму» було прагнення до свободи, любові і загального блага, тобто сарматської спадщини, що поєднує в собі польський патріотизм в нерозривній традиції з ідеєю державного суверенітету, політичної свободи з активним її використанням [12, с. 28]. У XIX ст. сформульовано гасло «суспільної солідарності», яке розвинули санаційні політики. Розвиток національних ідеологій зумовив у свою чергу, створення доктрини «емоційного патріотизму».

Існують різні умови патріотичного виховання, але, як правило, це розуміється як любов до країни і нації разом з готовністю жертвувати і для них. Основною метою патріотичного виховання є підготовка молоді для служіння своєму народові і країні, а також усвідомлення своїх обов'язків по відношенню до своєї країни [10, с. 448]. Тому патріотичне виховання визначається як свідоме і цілеспрямоване виховання молодого покоління з метою формування своєї позиції на основі прихильності і любові до своєї країни, солідарності з власним народом і самовідданого служіння для загального блага [8, с. 288]. Додаткова мета патріотичного виховання полягає у розвитку готовності захищати свою батьківщину, що в мирний час повинно проявлятися турботою про свою безпеку і процвітання, через виконання своїх професійних і поглибленням екологічної свідомості. У патріотичному вихованні також має важливе значення передача дітям і молоді об'єктивних знань

про країну, а не тільки фактів з історії народу, і багатство рідної культури [1, с. 18].

Важливим проявом патріотизму є любов однаково як так званої "великої", так і «малої» вітчизни. Вияв любові до «малої» вітчизни не є ознакою ослаблення емоційного зв'язку до всієї батьківщини. Важливим проявом патріотичного ставлення є надання тих чи інших послуг на користь своїй країні, наприклад сплата податків. З іншого боку, в контексті виховання дітей та молоді сюди необхідно віднести і освіту, яка дає професійну підготовку і кваліфікацію для їх майбутньої кар'єри.

Серед інших чинників, що вказують на значення патріотизму можна назвати зацікавленість справами батьківщини і народу, наприклад повага до національних символів, участь в державних церемоніях і прийняття національних традицій [1, с. 18].

Виховання національно-патріотичних цінностей.

Здійснення патріотичного виховання молоді передбачає виховання національно-патріотичних цінностей. Хоча в умовах явищ європейської інтеграції, вони часто підірвані, тому що засновані на багатьох перевагах. Національно-патріотичні цінності грають важливу роль в інтегральному розвитку людини, тому що їх прийняття і інтеріоризація зобов'язує її ідентифікувати себе з народом, знати історію, культуру і релігію. Гідність особистості стає поштовхом до її розвитку в усіх аспектах і піклуватися про загальне благо. Сутність патріотизму, що виражається в ідентифікації та виявленні поваги до своєї нації і батьківщини, зобов'язує тим самим поважати інші народи, спонукає до пізнання їх історії і культури, а також знати відмінності і спільне, щоб разом мирно співіснувати.

Шукаючи додаткових обґрунтувань на користь цінностей національно-патріотичного виховання молоді, слід зазначити ризики, які включають в себе націоналізм і космополітизм. Націоналізм як національний егоїзм проявляється у вивищенні свого власного народу, надаючи йому найвищої цінності, в результаті чого виникає ворожість по відношенню до інших народів, поділи людства, боротьба, тероризм і війни. З іншого боку, космополітизм розмиває поняття нації і держави.

Батьківщиною стає світ. Космополітизм швидко зростає в країні морально хворій, тому турбота про національну культуру і етику є дуже важливою.

Одним з явищ, що погіршують становище польської молоді є еміграція, коли молода людина відкриває іншу культуру, принципи, стандарти. У той же час любов до своєї батьківщини прагне поважати нову націю, серед якої людина живе і працює. Наявність патріотизму зобов'язує нас до шанобливого ставлення до нового місця [1, с. 18].

Виховання є процесом, який дозволяє формувати почуття, переконання і основ соціальних відносин, моралі, формувати волю, характер і особистість в цілому [10, с. 243]. Процес патріотичного виховання складається з етапів, які інтегровані один з одним і мають педагогічну ефективність. Згідно з думкою Христини Халас в рамках патріотичного виховання необхідно знати місце національно-патріотичних цінностей в ієрархії цінностей вихованців; підтримка учнів в процесі виховання сутності національно-патріотичних цінностей і формування здатності проникнення їх в роль у житті людей, соціальних груп і спільнот; підтримки студентів у прийнятті національно-патріотичних цінностей; їх мотивація до вибору національно-патріотичних цінностей; підтримка учнів в реалізації національно-патріотичних цінностей; стимулювання учнів до діяльності в суспільстві з метою підвищення національно-патріотичних цінностей.

За підтримки та участі батьків, вихователів, вчителів вихованець може поступово виявляти і усвідомлювати багато національно-патріотичних цінностей, встановлювати їх місце у власній ієрархії цінностей; впроваджувати їх у своє життя; дізнатися їх сутність, види та значення в житті людей, соціальних груп і спільнот; приймати національно-патріотичні цінності; визнавати їх необхідність; потім усвідомлювати національно-патріотичні цінності в своєму житті; зміцнити переконання, що історія відновлює ці цінності в соціальному середовищі, бути готовим прийняти їх і реалізовувати їх в простих і складних ситуаціях; брати участь у заходах на користь реалізації національно-патріотичних цінностей в соціальному

середовищі, надаючи їм ваги і значення, заохочуючи інших до участі в них [2, с. 126].

У вихованні національно-патріотичних цінностей, що сприймається як важливий елемент на шляху формування патріотичних настроїв молоді, йде мова про формування потреб вихованців, волі, і, нарешті, здатності, передусім, формувати самого себе, а потім й інших для створення кращої реальності.

Значення виховання в житті людини, в тому числі патріотичного виховання часто є предметом вчення Церкви, про що свідчать, зокрема, документи II Ватиканського собору. Тема патріотичного виховання була піднята в декларації *Gravissimum educationis*, де було вказано на права і потребу людини у вихованні: «Всі люди, незалежно від раси, соціального походження і віку, як дієздатні особи мають непорушне право на виховання, що відповідає їх власній меті, яка базується на притаманних людині вродженим здібностям, статі, національним культурним традиціям, але відкритої до братнього співіснування з іншими країнами з метою створення справжнього єдності і миру на землі. Істинне виховання прагне до створення людської особистості, спираючись на її кінцеву мету, і «в той же час на благо суспільства, членом якого і є людина, і перед яким він матиме обов'язки, коли виросте» [11]. Отці Собору зазначають кінцеву земну мету виховання, підкреслюючи важливість релігійного виховання і патріотизму, які взаємопов'язані між собою. Ось чому християнин не може зосередитися виключно на любові до Бога без любові до ближнього, яка також виражається в прагненні до істинного єдності і миру на землі. Повага до своєї вітчизни і її цінності також веде до поваги до традицій, норм і звичаїв інших народів. Таким чином, через любов до своєї власної сім'ї, нації, вітчизни, християни ставлять вимогу загальної любові, кожної людини і народу. Патріотизм з точки зору християнства є основою, яка виражається в турботі про свою батьківщину і повагу до інших країн через діяльність на користь загального блага.

Патріотизм і процес європейської інтеграції та глобалізації.

Об'єднання Європи відкриває нові можливості і переваги, але приносить із собою і нові обов'язки та відповідальність за

загальне благо [11, с. 115]. Зазначені процеси супроводжуються глибокими соціально-культурними змінами, які охоплюють цілі суспільства і народи. Надзвичайно швидкий темп змін породжує у людей почуття життєвої непевності, і навіть втрати [6].

Розвиток інформаційних і комунікаційних технологій впливають на суспільство і підсилюють феномен глобалізації, яка зачіпає не тільки економічну сферу, а й соціальну та культурну [9, с. 16]. Однак глобалізація також створює ризики, наприклад створення глобальної культури, що призводить до втрати ідентичності суспільства.

Визнаючи переваги європейської інтеграції і глобалізації, а також загроз і труднощів, які з неї випливають в контексті патріотичного виховання, варто поставити запитання: Чи може Європа бути батьківщиною? і якщо так - які наслідки і нові педагогічно-виховні виклики виникають з цього? Чи в майбутньому Європа перетвориться в одну мегадержаву? Чи повинні зникнути окремі європейські народи, які відмовилися від своєї ідентичності на користь єдиної європейської нації?

На думку християнських педагогів, соціологів, істориків і теологів ідея європейської інтеграції, поширена в християнському середовищі має особистісний вимір і аксіологічний, що означає, що не можна позитивно відповісти на обидва ці питання. В основі європейських інтеграційних процесів були Альчід де Гаспері, Роберт Шуман і Конрад Аденауер, які прагнули до політичного об'єднання Європи в дусі світського космополітизму, але зверталися до християнських принципів, підкреслюючи прагнення блага для своєї батьківщини і обов'язків щодо неї, а також прагнення загального блага, з якого виростають індивідуальні інтереси окремих країн [13, с. 38].

Необхідність підготовки поляків до гармонійних відносин між Європою і Польщею була продемонстрована особливо потужно 1 травня 2004 року в зв'язку з набуттям повного членства Польщі в Європейському Союзі. Бажаючи збудувати свою суспільну, політичну, економічну, культурну та релігійну реальність, поляки прагнули також долучитися до створення загального блага Європейського Союзу. Поляки, слухаючи свого співвітчизника Папу Іоанна Павла II висловлювали надію

на те, що вони можуть принести в європейські структури, виплекані поколіннями заповітні цінності: віру, християнську мораль, мову і культуру. Вони плекали надію, що після років неволі, зможуть задіяти свої сили в мирному процесі будівництва цивілізації любові і зміцнення людської гідності. Вони були переконані в тому, що Європа - Батьківщина батьківщин потребує їх любові до Бога, вітчизни і честі, щоб стати батьківщиною, яка сприяє розвитку своїх дітей. «Ми, звичайно, не може сумніватися в тому, що радикально та вирішально християнська віра належить до основ європейської культури. Християнство фактично надало форму Європі, прищепивши в ній певні базові цінності. Також сучасна Європа, яка дала світу ідеал демократії і прав людини, черпає свої цінності з християнської спадщини. Більше, ніж географічне положення її можна визначити як «поняття значною мірою культурне та історичне, що знаменує дійсність, народжену як континент і одночасно завдяки об'єднуючій силі християнства, якому вдалось інтегрувати між собою різні народи і культури, і є тісно пов'язаним з усією європейською культурою» [5].

Патріотизм стосовно інших народів виражається в універсальності матеріальних і духовних благ, в повному пошануванні того, що є національним. Справжня культура власного народу веде до відкритості, діалогу, шляхетності, повазі до інших людей, терпимості до відмінностей, і, перш за все, повазі до людської гідності. Натомість відсутність належної уваги до питань культури, сприйнятої через призму багатонародності, може привести до квазі-інтернаціоналізму або ксенофобії.

У цьому значенні входження Польщі до структур Європейського Союзу не може означати некритичного сприйняття поглядів західної цивілізації. Європа бореться з кризою секуляризації, морального релятивізму, споживацтва. Якщо Європа хоче стати батьківщиною для всіх націй, яка характеризується єдністю, незважаючи на різноманітність, яку приносять малі національні батьківщини, треба знайти згоду як мінімум духовних цінностей, які люди будуть готові прийняти і реалізувати для загального блага. Таким зв'язком, який

об'єднував Європою завжди була християнська віра як елемент дійсної батьківщини і основного кодексу цінностей.

Сьогодні молодь у Польщі стоїть перед викликами, зумовленими соціальними, культурними, ідеологічними, економічними та релігійними процесами. Незважаючи на умови, що змінюються, завданням молодих людей залишається продовження захисту цінностей, як особливого спадку поколінь. Оцінивши важливість патріотичних почуттів, треба однак постійно нагадувати, що спонтанне почуття спільності з народом і батьківщиною - це занадто мало, щоб говорити про свідомий і зрілий патріотизм. Існує потреба не тільки в утвердженні благородної ідеї патріотизму, але організації системи виховної роботи, щоб майбутні покоління поляків дбали про благо батьківщини і народу не тільки словом, але своїм щоденним життям.

Список використаних джерел та літератури:

1. Bocheński, J. M. O patriotyzmie, Warszawa 1989, s. 18.
2. Chałas, K. Kowalczyk, S. Wychowanie ku wartościom narodowo-patriotycznym. Elementy teorii i praktyki, t. II: Naród, Ojczyzna, patriotyzm, państwo, pokój, Lublin 2006, s. 126-129.
3. Dziewiecki, M. Wychowanie postaw patriotycznych w obecnym kontekście społecznym, w: Wychowanie do patriotyzmu, red. W. Janiga, Przemysł-Rzeszów 2006, s. 409.
4. DWCH 1.
5. Ecclesia in Europa 97.
6. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska „Ecclesia in Europa”, Wrocław 2003, nr 7.
7. Kopaliński, W. Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, Warszawa 1989, s. 385.
8. Łobocki, M. Teoria wychowania w zarysie, Kraków 2004, s. 288.
9. Majewski, M. Aktualne wyzwania katechetyczne, Kraków 1997, s. 16.
10. Okoń, W. Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa 2001, s. 448.
11. Pieńkowski, M. Wielka Europa – wielkie wezwanie dla Kościoła, „Pastores” (2005), z. 1, s. 115.
12. Ryczan, K. Patriotyzm wyzwaniem dla szkoły i katechezy, w: Wychowanie patriotyczne, Materiały Sympozjum Katechetycznego (Krosno, 30.10.2003), red. W. Janiga, M. Grendus, Przemysł 2005, s. 27-28.
13. Schuman, R. Pour l'Europe, Paris 1964, s. 38.

J. Stała. EDUCATION FOR PATRIOTISM IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS

Patriotism is usually accumulated with one's long-term education. On the basis of analyzing current situation in Poland this article presents various meaning

of patriotism, then underlines the national and patriotic values as very important in the context of the European Union integration. Parents, educators and teachers try to prepare children and youngsters to be thoughtful, active people who have an appreciation for the basic values of the nation, national heritage, history, culture and faith. The author asks questions: Will Europe of the future transform into one mega state? Will individual European nations disappear giving up their identity in favor of a single European nation? Responding to the questions the author provides a realistic foundation for developing patriotic education in contemporary Europe.

Key words: patriotism, national and patriotic values, European Union integration.

J. Stala. WYCHOWANIE DO PATRIOTYZMU W KONTEKŚCIE PROCESU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Na podstawie analizy aktualnej sytuacji w Polsce autor pokazuje różne treści patriotyzmu, wartości narodowo-patriotyczne w kontekście integracji z Unią Europejską. W tym procesie ważne jest, aby pracowali razem rodzice, opiekuny, nauczycieli dla wychowania w młodych ludzi podstawowych wartości narodowych, historii, kultury i wiary. Autor stawia pytania o przekształceniu Europy w jedną mehaderzhavu oraz odmowy niektórych krajów europejskich od własnej tożsamości.

Słowa kluczowe: patriotyzm, wartości narodowo-patriotyczne, integracja europejska.